

MIKI MIŠKA – NESMRTNI KRALJ INTELEKTUALNE LASTNINE

Martina Repas,

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, redna profesorica na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru

Nikola Jovanović,

magister prava, doktorski študent in asistent na Pravni fakulteti in Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru ter Fakulteti za management Univerze na Primorskem

1. UVOD

Industrija zabave je ena pomembnejših panog sodobnega kapitalističnega gospodarstva in potrošniške družbe, ki je vse od svojega nastanka neločljivo povezana s pravom intelektualne lastnine.¹ Izmišljeni liki, kot so Miki Miška, Harry Potter, Medvedek Pu, Superman in drugi, so ena najdragocenejših oblik premoženja v industriji zabave. Zato je za ustvarjalce takih vsebin varstvo njihovih izmišljenih likov s pravicami intelektualne lastnine bistveno. Najpomembnejši obliki varstva na tem področju sta avtorska pravica in znamka.² Veliki proizvajalci avtorskih vsebin v industriji zabave, zlasti v ZDA, imajo veliki vpliv na nastanek in razvoj pravil avtorskega prava. Ena med najpomembnejšimi je vsekakor korporacija Disney.

Disney že več let prevladuje na različnih področjih industrije zabave in z njo povezanih gospodarskih panog.³ Njegov uspeh pretežno temelji predvsem na prepoznavnosti risanih likov. Glavno vlogo med njimi ima Miki Miška. Ta je že več let središče in temelj poslovnega modela korporacije Disney in njen glavni obraz. Zato je bil Disney že od nastanka Mikija Miške zelo zainteresiran za

¹ Več o tem glej <<https://www.iiprd.com/role-of-intellectual-property-in-entertainment-industry/>> (19. 11. 2024).

² N. Engfield, nav. delo.

³ <<https://www.nasdaq.com/market-activity/stocks/dis>> (25. 11. 2024).

njegovo pravno varstvo. Ker avtorsko pravo kot tako zaradi časovne omejenosti trajanja avtorske pravice ne omogoča neskončnega varstva, posledično tudi Miki Miška ne more uživati takega varstva. Kljub večkratnemu posredovanju korporacije Disney in podaljšanju trajanja varstva v ZDA je prva iteracija Mikija Miške, nastale v risanki Steamboat Willie leta 1928, s 1. januarjem 2024 postala javno dobro.

Prispevek analizira pravni položaj Mikija Miške v EU in Republiki Sloveniji. V prvem delu obravnava avtorske pravice, kjer najprej poudarja časovno trajanje avtorskih pravic. Pravila o časovni omejitvi avtorskih pravic niso povsem enotna za vse države. Večina držav na svetu je podpisnica Bernske konvencije o varstvu književnih in umetniških del (Bernska konvencija),⁴ Svetovne (univerzalne) konvencije o avtorski pravici⁵ in Sporazuma o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Sporazum TRIPS).⁶ Te konvencije ne določajo fiksne omejitve časovnega varstva in državam podpisnicam puščajo nekaj svobode. V EU je na tem področju relevantna tudi Direktiva 2006/116/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o trajanju varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic (Direktiva 2006/116).⁷ Za določena dela tako zlasti med ZDA in državami članicami EU obstajajo razlike na področju trajanja varstva avtorskih del. V takih primerih mednarodne konvencije določajo tako imenovano pravilo krajšega roka ali pravilo primerjave rokov, po katerem je v primeru različnih rokov treba uporabiti pravo države izvora. Prispevek obravnava vprašanje, ali je Miki Miška s prestopom v javno domeno v ZDA hkrati prestopil v javno domeno tudi v EU oziroma Republiki Sloveniji, osvetljuje pa tudi problem izvirnosti izvedenih del v smislu tega, kakšno izvirnost morajo imeti poznejše verzije Mikija Miške, da se lahko obravnavajo kot posebna izvedena dela. V drugem delu prispevek analizira lik Mikija Miške kot znak, ki je zavarovan z znamko ter s tem prepletanje dveh pomembnih pravic intelektualne lastnine: avtorske pravice in znamke. Znamke namreč varujejo znake, s katerimi podjetja razlikujejo svoje blago in storitve od blaga in storitev drugih podjetij. V primerjavi z avtorskimi pravicami gre pri znamkah za drugačen sistem varstva z drugačnimi pogoji, pravili in obsegom varstva, ki lahko ob plačevanju pristojbin za njihovo vzdrževanje trajajo tudi neomejeno dolgo.

⁴ Zakon o ratifikaciji sprememb Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del (MSBKVK), Uradni list RS – MP, št. 17/07.

⁵ Uradni list RS – MP, št. 2/93.

⁶ Uradni list EU L 336, 23. december 1994, str. 214–233.

⁷ Uradni list EU L 372, 27. december 2006, str. 12–18.

2. MIKI MIŠKA KOT AVTORSKO DELO

2.1. Zgodovina Mikija Miške

Disney inc. sta pod imenom Disney Brothers Cartoon Studio leta 1923 ustanovila danes znani risar in producent Walt Disney in njegov brat Roy Oliver Disney.⁸ Disney je od leta 1923 vodilna družba v svetu industrije zabave. Vendar ne Walt Disney kot ustanovitelj ne poznejši izmišljeni liki iz filmov, ki so lastnina korporacije Disney, niso njeni najbolj znani obrazi. Osrednja figura in obraz celotne korporacije je vsekakor super zvezdnik in svetovno najbolj znana miška, tj. Miki.

Miki Miška je nastal leta 1928 kot ustvaritev dveh, tedaj mladih in talentiranih risarjev Walta Disneya ter glavnega animatorja Disneyevega studia Ub Iwerksa. Prvič se je pojavil leta 1928 v risankah *Plane Crazy* in *The Galloppin' Gaucho*, ki sta bili ustvarjeni kot nema filma. Še istega leta z risanko *Steamboat Willie*, ki je bila prva zvočno sinhronizirana risanka, pa je Miki Miška postal znan fenomen, ki se je od tega trenutka naprej razvil v to, kar je danes: izjemno znan obraz in močna referenca popularne kulture, posebej v svetu vsebin za otroke.⁹

Ekonomsko gledano je bil Miki Miška obraz in središče poslovnega modela ter glavna blagovna znamka, okoli katere je korporacija Disney čez čas ustvarila svoje cesarstvo zabave. Risanke, zabavišni parki, oblačila ipd. so le del produktov, ki jih Disney (ali druge družbe z licenčno pogodbo) prodaja uporabnikom po vsem svetu. Po podatkih Wall Street Journala Miki Miška korporaciji Disney letno ustvari približno 3 milijarde dolarjev.¹⁰ Do zdaj je ustvaril približno 70 milijard dolarjev. Znani svetovni časopis Forbes je pripravil seznam najbogatejših izmišljenih likov, na kateri je bil Miki Miška dolga leta v samem vrhu.¹¹ Zato je za korporacijo Disney osrednja intelektualna stvaritev in podlaga za razvoj novih vsebin. Tako kakršnokoli dejanje, ki bi lahko vplivalo na renome in status Mikija Miške, za Disney ni bilo sprejemljivo. V tem kontekstu je treba razumeti tudi potrebo korporacije Disney po absolutni kontroli nad kakršnokoli uporabo oziroma predelavo Mikija Miške.

Disney je čez čas spreminjal videz Mikija Miške in ga zaradi široke prepoznavnosti ohranjal, nadgrajeval ter prilagajal tehnologiji in času, v katerem so nastajale nove risanke. Tako danes obstaja več iteracij Mikija Miške, ki se med seboj razlikujejo.¹²

⁸ O zgodovini družbe Disney glej <<https://d23.com/disney-history/>> (19. 11. 2024).

⁹ D. Gerstein in J. B. Kaufman, nav. delo, str. 90–130.

¹⁰ J. Canemaker, nav. delo.

¹¹ <https://www.forbes.com/2004/10/19/cz_04fiction_toptenslide.html> (19. 11. 2024).

¹² N. Hellman, nav. delo.

2.2. Lik Mikija Miške je avtorsko delo

2.2.1. Uvod

V svoji osnovi je izmišljeni lik po navadi del širše stvaritve oziroma dela (risanke, filma, stripa ipd.) in kot tak sestavni del tega avtorskega dela. Posebnost izmišljenih likov je v tem, da se včasih ločijo od svojega izvirnega dela in se začnejo pojavljati v drugih avtorskih delih ter tako pridobijo lastno identiteto, ki je v glavah uporabnikov in spremljevalcev ločena od osnovnega dela. V tem kontekstu se postavlja vprašanje, ali je lik Mikija Miška posebno avtorsko delo. Obravnavanje izmišljenih likov kot posebnih avtorskih del zunaj del, v katerih so vsebovani, je v pravni teoriji kompleksno in razvijajoče se vprašanje. To vprašanje je še zlasti pomembno v državah, ki imajo taksativno določen seznam stvaritev, ki so lahko avtorska dela. V takih ureditvah ni sporno le, ali je izmišljeni lik v konkretnem primeru lahko avtorsko delo, temveč tudi, pod katero vrsto avtorskega dela spada.¹³

2.2.2. Pojem avtorskega dela

Pojem avtorskega dela je eno najpomembnejših vprašanj avtorskega prava, saj avtorska pravica obstaja samo na avtorskih delih.¹⁴ Zato je pravilna kvalifikacija stvaritve kot avtorskega dela ključno in začetno vprašanje avtorskega prava.

Bernska konvencija pojma avtorskega dela ne opredeljuje, temveč v prvem odstavku 2. člena navaja, kaj zajemajo »književna in umetniška dela« in primeroma našteva taka dela. Kot taka se obravnavajo vse stvaritve s književnega, znanstvenega in umetniškega področja, ne glede na način in obliko njihovega izražanja. To je podobno opredeljeno tudi v drugih pomembnejših mednarodnih konvencijah, kot so Univerzalna konvencija o avtorskih pravicah (1. člen), Pogodba svetovne organizacije za intelektualno lastnino,¹⁵ ki v 2. členu dodatno poudarja zaščito izraza in ne idej, in Sporazum TRIPS (9. člen).

Pojem avtorskega dela je v EU obravnavalo Sodišče EU¹⁶ v zadevah *Levola Hengelo*,¹⁷ *Cofemel*,¹⁸ *Infopaq*¹⁹ in *Painer*.²⁰ V zadevi *Levola Hengelo* je odločilo,

¹³ E. Rosati, nav. delo, str. 2.

¹⁴ M. Trampuž, B. Oman in A. Zupančič, nav. delo, str. 28.

¹⁵ Zakon o ratifikaciji Pogodbe Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (MSOILAP), Uradni list RS – MP, št. 84/1999.

¹⁶ C. Sganga, nav. delo, str. 3.

¹⁷ Zadeva C-310/17 *Levola Hengelo BV proti Smilde Foods BV*, ECLI:EU:C:2018:899.

¹⁸ Zadeva C-683/17 *Cofemel – Sociedade de Vestuário SA proti G-Star Raw CV*, ECLI:EU:C:2019:721.

¹⁹ Zadeva C-5/08 *Infopaq International A/S proti Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465.

²⁰ Zadeva *Eva-Maria Painer proti Sdandard Verglas GmbH in drugi*, ECLI:EU:C:2011:798.

da se za kvalifikacijo nekega dela kot avtorskega zahteva, da je delo izvirno in da je individualna intelektualna stvaritev avtorja.²¹ V zadevah *Brompton Bicycle*²² in *Funke Medien*²³ pa je Sodišče EU dodatno poudarilo razmerje med funkcionalnostjo in izvirnostjo dela.

Slovenski Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP)²⁴ pojem avtorskega dela opredeljuje v prvem odstavku 5. člena kot individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene, če ni s tem zakonom drugače določeno. V drugem odstavku pa podobno kot Bernska konvencija primeroma navaja najpogostejše kategorije avtorskih del. Iz navedene opredelitve izhaja, da ZASP kot bistvene predpostavke za obstoj avtorskega dela določa:²⁵ (i) stvaritev kot rezultat človeškega ravnanja; (ii) ustvarjalnost stvaritve, saj avtorska dela povezuje z ustvarjanjem na področju književnosti, znanosti in umetnosti; (iii) duhovnost; (iv) individualnost kot izraz človeškega ustvarjanja, ki je osebno individualno za vsakega posameznika; in (v) izraženost, po kateri mora biti stvaritev izražena na kakršenkoli način, razen če zakon ne določa drugače.

2.2.3. Izmišljeni lik kot avtorsko delo

Izmišljeni lik je kot del širšega avtorskega dela vsekakor avtorsko zavarovan, saj avtorsko pravo zagotavlja pravno varstvo delom avtorskih del enako kot posameznim avtorskim delom, če ti samostojno izpolnjujejo kriterij individualnosti.²⁶ Vprašanje v zvezi s tem pa je, ali se lahko izmišljeni liki, nastali v enem avtorskem delu, »osamosvojijo« od »matičnega« avtorskega dela in postanejo izvedena avtorska dela.²⁷

Na prvi pogled se morda zdi nepotrebno podvajanje pravnega varstva, toda podrobnejši pregled razkrije, da je ločeno varstvo izmišljenih likov izjemno pomembno vprašanje tako za varstvo osnovnega dela kot tudi samega lika. Na primer, avtor izmišljenega lika bi bil v primeru novih avtorskih del, v katerih se ponavlja (ta je praviloma nosilec zgodb in priljubljenosti del ter izjemno dobičkonosen in komercialno uporabljev), omejen le na varstvo izvirnega avtor-

²¹ Zadeva *Levola Hengelo*, točke 35–37.

²² *SI and Brompton Bicycle Ltd proti Chedech / Get2Get*, ECLI:EU:C:2020:461

²³ *Funke Medien NRW GmbH proti Bundesrepublik Deutschland*, ECLI:EU:C:2019:623.

²⁴ Uradni list RS, št. 16/07 – UPB, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP, 59/19 in 130/22.

²⁵ Več o tem glej M. Ovčak Kos, v: M. Repas (ur.), nav. delo, str. 511–514.

²⁶ Prvi odstavek 6. člena ZASP.

²⁷ O pojmu izmišljenega lika v kontekstu prava intelektualne lastnine glej S. Altman, nav. delo, str. 740–747.

skega dela, katerega del je izmišljen lik.²⁸ Avtor takega lika ne bi užival posebnega pravnega varstva na liku, ampak bi ga moral varovati izključno v okviru varstva celotnega dela, v katerem se pojavlja, čeprav se pojavlja v drugih delih ali kot del trgovskega blaga (angl. *merchandise*). Pomembno je tudi vprašanje varstva integritete izmišljenega lika, saj bi brez posebnega varstva avtor izmišljenega lika dosti težje nadzoroval njegove poznejše predelave s strani drugih. Pomembno pa je tudi, kaj se zgodi, ko varstvo izvirnega dela poteče, izmišljeni liki pa so komercialno aktualni še naprej.

Izvedena ali derivativna avtorska dela so stvaritve, tj. avtorska dela, ki izvirajo iz drugega dela ali gradiva.²⁹ V konkretnem primeru se izmišljeni lik pojavi v enem avtorskem delu in se potem skozi poznejše pojave v drugih avtorskih delih zadosti distancira od izvirnega dela ter ustvari lastno individualno identiteto, ki ni neposredno povezana z njegovo prvo pojavo v izvirnem delu. Tako postane izvedeno avtorsko delo.³⁰ V slovenskem pravu so izvedena avtorska dela urejena v 7. členu ZASP pod naslovom »predelave avtorskih del«, ki določa, da so predelave varovane kot posebna avtorska dela, nato pa so našteti najpogostejši primeri, to so prevodi, priredbe in aranžmaji.

Ko gre za varstvo izmišljenih likov, je posebej zanimiva praksa sodišč v ZDA. ZDA so se kot največji svetovni proizvajalec izmišljenih likov in popularnih vsebin že v drugi polovici 20. stoletja začele soočati s problematiko izmišljenih likov kot posebnih avtorskih del ter jim priznavati posebno pravno varstvo. Sodišča v ZDA so postavila več standardov, ki jih morajo izmišljeni liki izpolnjevati, da se jih obravnava kot posebna avtorska dela. Zlasti sta pomembna standard dovoljene razlike (angl. *the distinct delineation standard*) in standard povedane zgodbe (angl. *the story being told test*). Oba standarda sta se razvila in sta pomembna za literarna dela.³¹ Za avdiovizualne like je pomembnejši standard izvedenih del (angl. *derivative works doctrine*)³² in tridelni test, ki ga je sodišče opredelilo v zadevi *D.C. Comics v. Towle*.³³ V tej zadevi je šlo za vprašanje, ali je lahko »Batmobile«, avtomobil iz znanega filma Batman, izmišljeni lik (čeprav je predmet) in posebno avtorsko delo. Deveto okrožno sodišče je ugotovilo, da je izmišljeni lik lahko posebno avtorsko delo, če ima fizične in konceptualne kvalitete, če je dovolj prepoznaven in poseben v razmerju do

²⁸ K. M. Foley, nav. delo, str. 925.

²⁹ M. Trampuž, B. Oman in A. Zupančič, nav. delo, str. 47.

³⁰ P. Goldstein, nav. delo, str. 217.

³¹ J. Zecevic, nav. delo, str. 372–375.

³² K. M. Foley, nav. delo, str. 925.

³³ Zadeva *D. C. Comics v. Towle*, 802 F.3d 1012, 1026 (9th Cir. 2015).

glavnega dela ter splošno prepoznaven tudi, ko se pojavi v drugih delih, in če vsebuje specifične elemente ter predstavlja izraz avtorja.³⁴

Sodišče EU vprašanje avtorskoprnega varstva izmišljenih likov še ni obravnavalo. Glede na kriterije za opredelitev avtorskega dela, ki so bili postavljeni v zadevi *Levola Hengelo*, lahko ugotovimo naslednje: če je izmišljen lik izvirno delo, ki je dovolj posebno izraženo ter je individualna intelektualna stvaritev avtorja, se lahko obravnava kot posebno avtorsko delo. Podobno je tudi v slovenski avtorskopravni zakonodaji. Če izmišljen lik kot izvedeno avtorsko delo izpolnjuje predpostavke iz 5. člena ZASP, se lahko šteje kot avtorsko delo. V konkretnem primeru je Miki Miška stvaritev, vizualni izmišljeni lik skozi čas. Je delo s področja umetnosti, avdiovizualni lik in duhovna stvaritev svojih avtorjev ter individualna intelektualna stvaritev, ki ima svojo lastno identiteto, ki se je razvijala in se spreminjala čez čas ter se razlikuje od izvirnih del, v katerih se Miki Miška pojavlja. Glede na dejstvo, da je Miki Miška avdiovizualni lik, je predpostavka izraženosti prav tako izpolnjena.

2.3. Časovna omejitev avtorskoprnega varstva lika Mikija Miške

2.3.1. Disney proti javni domeni

V prejšnjem razdelku je bila razložena problematika izmišljenih likov kot avtorskih del, kjer sva sklepala, da Miki Miška kot izmišljeni lik izpolnjuje predpostavke za opredelitev dela kot avtorskega dela. To pomeni, da tudi za lik Mikija Miške veljajo omejitve varstva, ki jih določa zakonodaja. Za namene tega prispevka so predvsem pomembne časovne omejitve avtorske pravice. Avtorskopravna zakonodaja namreč odraža skrbno oblikovan kompromis, pri katerem so avtorjem podeljene izključne pravice za omejeno obdobje z namenom spodbujanja ustvarjanja novih avtorskih del in obogatitev javne domene. Po eni strani avtorskopravno varstvo avtorjem omogoča nadzor nad uporabo njihovih umetniških stvaritev, na drugi strani pa javnost obdrži pravico do poštene uporabe dela kot tudi pravico do uporabe dela, ko to preide v javno domeno. Ta kompromis temelji na predpostavki, da ima javnost koristi od ustvarjalnih dejavnosti avtorjev, in predvideva, da bi bila podelitev avtorskoprnega varstva neupravičena, če teh koristi za javnost ne bi bilo.³⁵ Predvsem časovna omejitev avtorskih pravic je odraz in konkretizacija teh pravic in koristi javnosti.³⁶ Zato je avtorskopravno varstvo Mikija Miške, čeprav gre za izjemno prepoznaven in dobičkonosen lik, časovno omejeno in je Miki kot vsako drugo avtorsko delo po poteku časa trajanja varstva del javne domene. Je pa

³⁴ Prav tam, str. 15.

³⁵ K. M. Foley, nav. delo, str. 924–925.

³⁶ M. Trampuž, B. Oman in A. Zupančič, nav. delo, str. 172.

treba poudariti, da je prehod Miki Miške v javno domeno v ZDA trajal dlje časa, kot je to običajno.

V trenutku nastanka risanke *Steamboat Willie* in s tem Miki Miške leta 1928 je v ZDA veljal Zakon o zaščiti avtorskih pravic iz leta 1909, ki je pravno varstvo avtorske pravice omejeval na 28 let od prve objave z možnostjo podaljšanja za dodatnih 28 let.³⁷ Ob podaljšanju je tako avtorska pravica lahko trajala vsega skupaj 56 let. Na podlagi zakona iz leta 1909 bi tako Miki Miška postal javno dobro že leta 1984. Tak scenarij je bil za korporacijo Disney nesprejemljiv, zato je sprožila obsežno lobistično kampanjo, ki je vodila do pomembnih zakonodajnih sprememb v ZDA. Leta 1976 je bil sprejet nov Zakon o avtorski pravici (*Copyright Act of 1976*),³⁸ ki je na področje avtorskih pravic vnesel več sprememb. Ena od ključnih določb tega zakona, ki je začel veljati leta 1978, je bila podaljšanje trajanja avtorskih pravic za dela, ki še niso prešla v javno domeno. Po novem zakonu je bil rok varstva avtorskih pravic podaljšán na 75 let po datumu objave dela (glej 302. člen Zakona o avtorski pravici iz leta 1976). To je pomenilo, da bi varstvo lika Mikija Miške trajalo vse do konca leta 2003. Ker se je čas trajanja avtorskih pravic za Mikija Miško počasi iztekel, je Disney vnovič sprožil močno lobistično kampanjo. Ta prizadevanja so vodila do sprejetja Zakona o podaljšanju avtorskih pravic iz leta 1998 (*Copyright Term Extension Act of 1998*),³⁹ ki je postal znan pod posmehljivim imenom »Zakon o varstvu Miki Miške« (*Mickey Mouse Protection Act*). Z zakonom je bil prehod Miki Miške v javno domeno vnovič prestavljen, tokrat do 1. januarja 2024. V letih, ki so sledila, je Disney še naprej lobiral za dodatna podaljšanja avtorskih pravic, vendar je tokrat prišlo do preobrata. Splošni interesi javnosti in zakonodajna načela avtorskega prava, zlasti dejstvo, da avtorske pravice ne morejo trajati večno, so prevladali nad interesi korporacije. S tem je avtorskopravno varstvo Mikija Miške dokončno prenehalo 1. januarja 2024, kar pomeni, da je s tem dnem Miki Miška v ZDA prešel v javno domeno.⁴⁰

2.4. Časovna omejitev varstva tujih avtorskih del – načelo primerjave rokov

S prestopom Mikija Miške v javno domeno v ZDA se je začela množična predelava in prosta uporaba prve različice Mikija Miške v različnih variacijah.

³⁷ *Copyright Act of 1909*, Pub. L. No. 60-349, 35 Stat. 1075 (1909), 23. člen.

³⁸ *Copyright Act of 1976*, Pub. L. No. 94-553, 90 Stat. 2541 (1976).

³⁹ *Sonny Bono Copyright Term Extension Act of 1998*, Pub. L. No. 105-298, 112 Stat. 2827 (1998).

⁴⁰ Več o tem na <[https://ial.uk.com/mickey-mouse-publicdomain/#::~:~:text=These%20also%20include%20jurisdictions%20that,minute%20short%20released%20in%201928](https://ial.uk.com/mickey-mouse-publicdomain/#::~:~:text=These%20also%20include%20jurisdictions%20that,minute%20short%20released%20in%201928>)> (31. 7. 2024).

Posledično se je postavilo vprašanje, ali se lahko lik Mikija Miške prosto uporablja in predeluje v državah zunaj ZDA. Za odgovor na to vprašanje je treba razumeti načelo teritorialnosti, nacionalno obravnavanje v mednarodnem avtorskem pravu, časovno omejitev avtorskih pravic ter tako imenovano pravilo krajšega roka (angl. *rule of the shorter term*) oziroma pravilo primerjave rokov (angl. *comparison of terms*).

V skladu z načelom teritorialnosti se predpostavke in učinki varstva pravic ravna po pravu tiste države, za območje katere se uveljavlja varstvo avtorske ali sorodne pravice (*lex loci protectionis*).⁴¹ To načelo uresničuje osnovno pravilo avtorskega prava, tj. njegovo nacionalnost. Univerzalno avtorsko pravo, ki bi veljalo za vse države enovito, ne obstaja. Po drugi strani pa avtorska dela po svoji naravi, posebej danes v globalizirani družbi, zelo hitro prečkajo državno mejo in zato za eno in isto avtorsko delo v različnih državah veljajo različna pravila. Zato je že od nastanka avtorskega prava bilo treba najti rešitev za preseganje mej in zagotavljanje ustreznega pravnega varstva tujim delom.

Rešitev omenjene težave države tradicionalno iščejo na mednarodni ali regionalni ravni s sprejemanjem konvencij in mednarodnih pogodb, s katerimi uveljavljajo drugo pomembno načelo mednarodnega prava intelektualne lastnine – načelo nacionalnega obravnavanja. Po tem načelu države, ki podpišejo posamezno mednarodno konvencijo ali pogodbo, imetnike avtorskih pravic, ki so državljani držav podpisnic ali del, ki so v njih objavljena, obravnavajo pod enakimi pogoji kot lastne državljane oziroma dela. S pravilom nacionalnega obravnavanja se je težava različnih ureditev delno poenotila. Kljub temu načelu pa se nekatera vprašanja še naprej ne urejajo enovito. Zato se v teoriji poudarja, da je nacionalno obravnavanje v avtorskem pravu le delna rešitev.⁴² To je pogosto posledica neobvezujočih ali ne dovolj natančno opredeljenih določb v mednarodnih konvencijah, kar je spet posledica trčenja različnih interesov držav, posebej držav, ki so močni proizvajalci avtorskih vsebin, kot so na primer ZDA. Eno takih vprašanj je tudi časovna omejitev avtorskih pravic, kjer trčijo interesi družbe in interesi avtorjev kot posameznikov. Čeprav prevladuje interes družbe in je bolj ali manj v večini držav varstvo avtorskih pravic časovno omejeno in trajanje teh pravic dokaj enotno urejeno, to vprašanje v nekaterih položajih še naprej povzroča dvome in zahteva podrobno analizo pravnih pravil.

Bernska konvencija v prvem odstavku 7. člena določa, da avtorskopravno varstvo traja za čas avtorjevega življenja in petdeset let po njegovi smrti. Šesti odstavek istega člena navaja, da imajo države Bernske unije pravico predpisati tudi daljše trajanje varstva. Na podlagi teh določb so države podpisnice pre-

⁴¹ M. Trampuž, B. Oman in A. Zupančič, nav. delo, str. 407.

⁴² L. Bently, B. Sherman, D. Gangjee in P. Johnson, nav. delo, str. 7.

vzele obveznost uvedbe minimalnega 50-letnega roka, pri čemer so nekatere izrabile možnost iz šestega odstavka ter določile daljše roke varstva. Druge relevantne konvencije s področja avtorskega prava, kot so Univerzalna konvencija o avtorski pravici, Sporazum TRIPS in Konvencija WIPO, pa bolj ali manj potrjujejo pravila iz Bernske konvencije v delu, ki se nanaša na časovno omejitev avtorskih pravic.

Za države članice EU (med njimi tudi Republiko Slovenijo) je poleg zgoraj omenjenih mednarodnih pogodb ključna Direktiva 2006/116, ki rok iz Bernske konvencije podaljšuje na 70 let po smrti avtorja. Na podlagi te direktive so države članice EU svoje zakone o avtorskih pravicah ustrezno prilagodile. Tako tudi slovenski ZASP v 59. členu določa, da avtorska pravica traja za čas avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti, če ni s tem zakonom drugače določeno.

Kot je bilo že poudarjeno, vse države vprašanja časovne omejitve avtorskih pravic ne urejajo na enak način, čeprav so podpisnice istih mednarodnih pogodb. To vprašanje je še posebej pomembno takrat, ko imajo države, ki so veliki proizvajalci avtorskih vsebin, kot so na primer ZDA ali Kanada,⁴³ roke, ki se razlikujejo od rokov v drugih državah. Tako na primer znana avtorska dela iz ZDA potrebujejo pravno varstvo po vsem svetu, saj so zaradi globalizacije in popularizacije ameriške kulture popularna tudi v drugih državah. Zato so morali pravni predpisi hkrati z opredelitvijo rokov varstva določiti tudi, pravila katerega prava se uporabijo, ko gre za časovno omejitev avtorske pravice tujih avtorskih del in ko država izvora dela in država iskanja varstva nimata enakih rokov varstva.

V teoriji avtorskega prava gre pri tem za pravilo krajšega roka ali pravilo primerjave rokov. Pravilo krajšega roka opredeljuje rok varstva tujega avtorskega dela v primerih, ko država izvora dela in država, v kateri se zahteva avtorskopravno varstvo, opredeljujeta različne roke varstva avtorskih pravic.⁴⁴ Najpogostejše gre za primer, ko je v državi izvora avtorskega dela rok varstva že potekel, po pravilih države zahtevanega varstva pa bi bilo to delo še vedno varovano. V skladu s pravilom krajšega roka se v teh primerih spoštuje pravilo države izvora, kar pomeni, da je delo tudi v državi, v kateri se varstvo zahteva, izgubilo pravno varstvo.⁴⁵

To pravilo izhaja tudi iz osmega odstavka 7. člena Bernske konvencije, po katerem mora biti trajanje varstva urejeno z zakonom države, v kateri se varstvo zahteva. Če zakoni ne določajo drugače, varstvo ne sme trajati dlje, kot je dolo-

⁴³ Posebna problematika je 50-letni rok varstva v Kanadi v kontekstu države izvora. Več o tem glej R. Brauneis, nav. delo, <<https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2014/01/27/do-most-us-authors-still-only-enjoy-a-copyright-term-of-life-plus-50-in-the-eu/>> (25. 11. 2024).

⁴⁴ E. Townsend Gard, nav. delo, str. 786.

⁴⁵ Prav tam, str. 787.

čeno v državi izvora dela. Pri tem je treba upoštevati, da besedna zveza »če njeni zakoni ne določajo drugače« nakazuje na opcijsko značilnost tega pravila in državam podpisnicam omogoča, da to vprašanje z lastno zakonodajo ali z mednarodnimi pogodbami uredijo drugače.⁴⁶ To pravilo potrjujeta tudi Univerzalna konvencija o avtorski pravici (IV. člen) in Sporazum TRIPs (1. in 2. člen).

Kot je bilo že navedeno, v EU časovno omejitev avtorske pravice ureja Direktiva 2006/116, ki v 7. členu določa, da kadar je država izvora dela v pomenu Bernske konvencije tretja država, avtor dela pa ni državljan EU, traja varstvo pravice, ki ga priznavajo države članice, do dne, ko preneha veljati varstvo v državi, od koder delo izvira, ne sme pa prekoračiti 70-letnega roka po smrti avtorja. Pri tem uvodni izjavi 21 in 23 pojasnjujeta, da je treba v takih primerih primerjati trajanje varstva od pogoju, da varstvo, ki je priznано v EU, ne traja dlje kot 70 let po smrti avtorja, in da primerjava rokov ne sme povzročiti konflikta z mednarodnimi obveznostmi držav članic EU. Iz tega izhaja, da tudi pravo EU priznava pravilo krajšega roka, pri čemer državam članicam EU dopušča, da na bilateralni ali multilateralni ravni to vprašanje uredijo drugače.⁴⁷

Kar zadeva slovensko zakonodajo, ZASP v oddelku, ki ureja razmerja s tujim elementom, pravilo krajšega roka za avtorska dela ne opredeljuje, temveč v 176. členu splošno določa, da tujci glede varstva avtorskih pravic uživajo enako varstvo kot državljani Republike Slovenije ali držav članic EU ali osebe, ki imajo stalno prebivališče ali sedež na območju Republike Slovenije, pod pogojem, da tako določa mednarodna pogodba ali ZASP, ali če je podana dejanska vzajemnost.⁴⁸

Za slovensko pravo je torej treba analizirati predvsem mednarodne multilateralne in bilateralne pogodbe ter pravo EU, ki na tem področju obstajajo, ter dejansko vzajemnost. Glede dejanske vzajemnosti je treba spomniti, da so ZDA podpisnica Bernske konvencije in jo njena pravila obvezujejo. Po drugi strani Zakon o avtorskih pravicah ZDA pravilo krajšega roka – enako kot slovenski ZASP – izrecno ne ureja. Republika Slovenija je podpisnica vseh zgoraj naštetih mednarodnih pogodb in jo določbe o primerjavi rokov iz teh pogodb zavezujejo. Določb iz 7. člena Direktive 2006/116 pa ni neposredno prenesla v nacionalno zakonodajo. Glede na sodno prakso Sodišča EU pravilo neposrednega učinka ter dejstva, da je določba 7. člena Direktive 2006/116 jasna, se lahko ta neposredno uporablja ter obvezuje tudi Republiko Slovenijo.

⁴⁶ WIPO, Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971), Geneva, 1978, str. 50.

⁴⁷ Za analizo 7. člena Direktive 2006/116 glej G. Minero, nav. delo, str. 204; in C. Angelopoulos, nav. delo, str. 20.

⁴⁸ Za sorodne pravice je to urejeno v 180. členu ZASP pod nazivom »primerjava rokov«.

Ob tem lahko ugotovimo, da ima Republika Slovenija z ZDA sklenjen bilateralni sporazum avtorskoprnega pomena. Republika Slovenija je kot pravna naslednica podedovala mednarodne pogodbe nekdanje SFRJ.⁴⁹ V zvezi s tem je pomemben Sporazum o trgovini med Kraljevino Srbijo in ZDA,⁵⁰ ki je urejal trgovinske odnose med ZDA in tedanjo Kraljevino Srbijo.⁵¹ Pogodba zagotavlja, da imajo državljani ZDA brez diskriminacije pravico do »pridobitve, posedovanja ali razpolaganja s kakršno koli lastnino, premično ali nepremično« in zagotavlja enake pravice, kot jih imajo slovenski državljani. Glede na širok nabor naštetih pravic (besedna zveza »kakršnakoli lastnina« lahko zajame tudi pravice intelektualne lastnine) je s tem nedvomno zajeta tudi avtorska pravica. Iz tega izhaja, da se ta sporazum nanaša tudi na pravo intelektualne lastnine, tj. na avtorske pravice državljanov držav podpisnic.⁵²

Ali je torej v Republiki Sloveniji prva iteracija Mikija Miške, vsaj kar zadeva avtorskopravno varstvo, postala javno dobro? Najprej ugotavljamo, da se Republika Slovenija, ko gre za časovno omejitev avtorskih pravic s tujim elementom, popolnoma zanaša na določbe Bernske konvencije, Univerzalne konvencije o avtorski pravici, Sporazum TRIPS in druge multilateralne ali bilateralne pogodbe ter Direktivo 2006/116. Prav tako lahko ugotovimo, da je glede na pravila Bernske konvencije država izvora lika Mikija Miške ZDA. Pravilo krajšega roka v Republiki Sloveniji na podlagi zgoraj navedenih mednarodnih pogodb načelno velja, razen če ne obstaja bilateralna pogodba med Republiko Slovenijo in državo izvora. Republika Slovenija ima z ZDA sklenjen veljaven bilateralni sporazum, ki določa načelo najugodnejših pravil in derogira pravilo krajšega roka.

Na podlagi tega lahko sklepamo, da za lik Mikija Miške veljajo enaka pravila o časovni omejitvi avtorske pravice, kot veljajo za »slovenska« avtorska dela. Ta določajo 70-letni rok od smrti zadnjega živečega avtorja, to je do 1. januarja 2041.⁵³ Posledično je lik Mikija Miške v Republiki Sloveniji še vedno varovano avtorsko delo.

2.5. Status poznejših iteracij Mikija Miške

Poleg vprašanja trajanja avtorskoprnega varstva je za prehod Mikija Miške v javno domeno pomembno tudi vprašanje možnosti predelave lika, ki je prosto

⁴⁹ O nasledstvu mednarodnih pogodb in časovni omejitvi avtorskih pravic med ZDA in Slovenijo glej R. Kordić, nav. delo, str. 7.

⁵⁰ Sporazum o trgovini med Srbijo in Združenimi državami Amerike, Beograd, 14. oktober 1881 (Službene novine, št. 268/1882).

⁵¹ O pomenu Sporazuma o trgovini glej M. Trampuž, B. Oman in A. Zupančič, nav. delo, str. 413.

⁵² R. Kordić, nav. delo, str. 7.

⁵³ Ub Iwerks, zadnji živeči soavtor Mikija Miške, je umrl leta 1971.

dostopen, v položaju, ko ima ta poznejše različice, na katerih rok varstva še ni potekel. V taki situaciji je pomembno ugotoviti, katere spremembe, tj. katere pozneje dodane lastnosti prosto dostopnega lika izpolnjujejo pogoje za individualno intelektualno stvaritev oziroma katere spremembe so na izvirnem liku, ki je prosto dostopen, dopustne.

To vprašanje je povezano z vprašanjem razvoja lika, ko se torej en izmišljen lik pojavlja v več različnih filmih ali risankah ter spreminja svoje lastnosti in identiteto. Taki primeri so posebej pogosti pri akcijskih junakih. Glede tega je zanimiv zlasti primer Marvel in DC studiev, kjer imamo like, ki so del enega vesolja in se znotraj njega isti lik pojavlja v več različnih filmih, razvija, spreminja ter dobiva posebno identiteto⁵⁴ (posledično tudi komercialno vrednost, saj ga je mogoče komercialno izkoriščati ločeno od izvirnega dela) in nasprotno – ko se isti lik pojavlja v več različnih filmih, ne da bi se sam lik spreminjal. V taki situaciji je treba ločiti dve skupini razlogov, zaradi katerih je to vprašanje pomembno. Prvič, treba je razlikovati prvi »lik« kot izvirno avtorsko delo od njegovih poznejših iteracij, ki so derivativna dela v razmerju do prvega lika. Hkrati pa je treba ugotoviti, katere lastnosti »poznejših različic« povzročajo njegovo »pravno evolucijo«, tj. predstavljajo zadostno individualno intelektualno stvaritev in ga determinirajo kot samostojno avtorsko delo. Posledično ugotavljamo, koliko različic tega lika obstaja in hkrati posebne roke varstva, ki tečejo za vsako novo različico posebej.

Drug pomemben vidik tega vprašanja pa se nanaša na možnosti proste predelave lika, ki je prosto dostopen, ko ima ta lik predelave oziroma poznejše različice, za katere rok varstva ni potekel.⁵⁵ V takem primeru je pomembna ugotovitev sprememb, tj. »novih lastnosti«, ki izpolnjujejo pogoje za individualno intelektualno stvaritev, saj s tem lahko ugotavljamo, katere spremembe na liku, ki je postal prosto dostopen, so dopustne, ker niso del novejših različic ali jih ni možno zavarovati.⁵⁶

Ključno vprašanje je torej kvalifikacija lastnosti, ki jih je izmišljeni lik pridobil v poznejši iteraciji. Če te lastnosti predstavljajo individualno intelektualno stvaritev, ki je dovolj izražena in se dovolj razlikuje od prejšnjih različic, potem lahko te lastnosti kvalificirajo to iteracijo za posebno avtorsko delo in so hkrati nedovoljene za integracijo v predelavo prosto dostopnega izvirnega lika. Če ima na primer različica izmišljenega lika Mikija Miške v poznejši iteraciji dodane bele rokavice ali delno spremenjen videz, potem je pomembno ugotoviti, ali dodatek belih rokavic in sprememba videza zadostita predpostavki

⁵⁴ Primer je Batman, ki je v različnih iteracijah (Dark Knight ...) precej različna oseba.

⁵⁵ K. M. Foley, nav. delo.

⁵⁶ E. Rosati, nav. delo, str. 6.

individualne intelektualne stvaritve in s tem opredelita to različico kot »novo iteracijo« oziroma novo avtorsko delo.

Vprašanje evolucije in različnih različic izmišljenih likov kot avtorskih del je aktualizirano v zadevi *Conan Doyle Estate Ltd. v. Springer et al.*⁵⁷ Leta 2019 je Netflix začel snemanje in produkcijo filma o sestrični Sherlocka Holmesa »Eloni Holmes«. Lik Sherlocka Holmesa je večinoma že del javne domene, vendarle pa rok za vsa dela, v katerih se je pojavil Sherlock Holmes (10 zgodb, objavljenih med letoma 1923 in 1927), v letu 2019 še ni potekel. Zato je sklad za zaščito del Arthurja Conana Doylea (angl. *Arthur Conan Doyle Estate*) vložil tožbo proti družbi Netflix in je v obrazložitvi navedel, da različica Sherlocka Holmesa, ki se kot lik pojavlja v Netflixovi nadaljevalki, ni ista različica Sherlocka Holmesa kot v zgodnjih delih ter da se je ta »mehkejša bolj čustvena verzija« začela pojavljati v poznejših delih in da rok za zaščito v trenutku snemanja filma še ni potekel. Osrednji argument sklada Conana Doylea je torej, da je v poznejših delih Arthurja Conana Doylea prišlo do evolucije Sherlocka Holmesa ter da je ta poznejši postal novo avtorsko delo, ki se je osamosvojilo od starejše različice in hkrati pridobilo novi rok varstva.⁵⁸ Stranke v sporu so se poravnale na zunajsodni poravnavi, kar pomeni, da sodišče o tem vprašanju ni odločalo.⁵⁹ Vendar dejstvo, da je družba Netflix pristala na poravnavo, nakazuje v korist evolucije Sherlocka Holmesa.

Bistveno vprašanje poznejših različic Mikija Miške je intelektualna individualnost lastnosti poznejših različic. Lastnosti poznejših različic, ki nimajo zadostne specifične individualnosti, bodo v primeru Republike Slovenije skupaj (v primeru ZDA pa so že) prestopile v javno domeno in bodo kot take proste dostopne. Hkrati to pomeni, da bo prosto dostopni različici Mikija Miške mogoče dodati vse lastnosti, ki niso del poznejših različic, ali pa so na poznejših različicah, vendar ne izpolnjujejo predpostavk za individualno intelektualno stvaritev.⁶⁰

⁵⁷ Primer *Conan Doyle Estate Ltd. v. Springer et al.*, No. 1:20-cv-00610 (D.N.M. 23. 6. 2020). Pomembno je poudariti, da je bilo vprašanje evolucije izmišljenih likov poudarjeno že leta 2013 v zadevi *Leslie S. Klinger proti Conan Doyle Estate*, No. 13 C 1226, v kateri je okrožno sodišče v Illinoisu odločilo (potem pritožbeno sodišče potrdilo) v korist tožnika Leslieja S. Klingerja. Conan Doyle Estate je namreč zatrjeval, da zaradi evolucije izmišljenega lika ta še ni dokončan in da zato tudi za starejša dela še ni potekel rok avtorskega varstva, kar je v nasprotju s časovno omejitvijo avtorskih pravic. V obeh primerih je šlo za presojo vprašanja avtorskega varstva v ZDA. Glede na dejstvo, da je bil Arthur Conan Doyle britanski državljani, bi se lahko vprašanje avtorskega varstva njegovih del postavilo tudi v kontekstu razmerja med Združenim kraljestvom, EU in Slovenijo, vendar to presega okvir tega prispevka.

⁵⁸ *Conan Doyle Estate Ltd. v. Springer et al.*, No. 1:20-cv-00610 (D.N.M. 23. 6. 2020), točke 20–26.

⁵⁹ Več o poravnavi na <<https://filmstories.co.uk/news/enola-holmes-copyright-infringement-lawsuit-settled-by-netflix/>> (20. 11. 2024).

⁶⁰ J. Jenkins, nav. delo.

3. MIKI MIŠKA KOT ZNAMKA

3.1. Hkratno varstvo

Izmišljeni liki so lahko varovani z različnimi pravicami intelektualne lastnine. Kot je bilo analizirano v prejšnjih razdelkih, je lik Mikija Miške avtorsko delo in kot tako zavarovano z avtorsko pravico. Poleg tega je v nekaterih državah tudi registrirana (figurativna) znamka, kar pomeni, da je varovan še z dodatno pravico intelektualne lastnine. V tem razdelku analizirava možnost hkratnega varstva izmišljenih likov z različnimi pravicami intelektualne lastnine in vpliv prenehanja ene pravice na obstoj druge pravice intelektualne lastnine, pri čemer se osredotočava zlasti na avtorsko pravico in znamko.

Varstvo iste stvaritve z različnimi pravicami intelektualne lastnine je lahko hkratno,⁶¹ saj tega pravni predpisi ne prepovedujejo. Tako je lahko neka stvaritev (na primer podoba) hkrati varovana z avtorsko pravico, modelom in tudi znamko. Dopustnost hkratnega varstva izrecno izhaja iz nekaterih pravnih predpisov. Tako hkratno avtorskopravno varstvo in varstvo modela izrecno izhaja iz Direktive 98/71/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 13. oktobra 1998 o pravnem varstvu modelov,⁶² ki v 17. členu določa, da je videz izdelka, ki ga varuje model, upravičen tudi do avtorskopravnega varstva. Prav tako Zakon o industrijski lastnini (ZIL-1)⁶³ v prvem odstavku 39. člena izrecno določa, da določbe o modelu ne posegajo v druge zakone, ki se nanašajo na neregistrirane modele, znamke ali druge znake razlikovanja, patente, uporabne modele, oznake, civilno odgovornost ali nelojalno konkurenco. V drugem odstavku 39. člena pa ZIL-1 ureja še razmerje videza izdelka do avtorskopravnega varstva, v katerem določa, da je videz izdelka lahko tudi predmet avtorskopravnega varstva, in sicer od dneva, ko je ta bil ustvarjen ali določen v katerikoli obliki, pod pogojem seveda, da izpolnjuje vse predpostavke za opredelitev dela kot avtorskega dela v 5. členu ZASP. Čeprav ta pravila zadevajo hkratno varstvo videza izdelka, ki je varovan z modelom in drugimi pravicami intelektualne lastnine, tako hkratno varstvo velja tudi za tiste vsebine, ki se lahko varujejo z avtorsko pravico in znamko.

Po slovenski zakonodaji so torej izmišljeni liki lahko varovani tako z avtorsko pravico kot tudi z znamko. To seveda velja ob predpostavki, da so izpolnjeni vsi pogoji, ki jih za pridobitev varstva določa zakonodaja (ZASP za obstoj avtorske pravice in ZIL-1 za pridobitev oziroma registracijo znamke). Zlasti to

⁶¹ Glej tudi V. Labaume, nav. delo, str. 46.

⁶² Uradni list L 289, 28. oktober 1998, str. 28–35. Enako določbo vsebuje tudi nova Direktiva (EU) 2024/2823 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2024 o pravnem varstvu modelov (Uradni list EU L, 2024/2823, 18. november 2024, <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/2823/oj>) v določbi 23. člena.

⁶³ Uradni list RS, št. 51/06 – UPB, 100/13, 23/20 in 76/23.

velja za logotipe, slike, like, fotografije, tridimenzionalne oblike, slogane ipd. Se pa glede tega postavlja vprašanje, ali tako hkratno varstvo ne uniči bistva posamezne pravice intelektualne lastnine in pa ali se lahko izmišljeni lik, ki je varovan z znamko, izvzame iz javne domene in se s tem podaljša trajanje njegovega varstva.

Ker je narava avtorske pravice pomembno različna od narave znamke, lahko znamka soobstaja z avtorsko pravico. Gre za primere, v katerih avtor ali imetnik hkrati pridobi avtorsko pravico in znamko, da lahko izrabi prednosti obeh ali izrabi prednost ene pravice v primeru neuspešnega uveljavljanja druge pravice.⁶⁴ Glede hkratnega varstva⁶⁵ obeh je najprej treba poudariti, da vsakega avtorskega dela ne bo mogoče zavarovati z znamko. V številnih primerih gre za dela, ki niso primerna za varstvo z znamko, saj so preobsežna ali nasploh ne ustrezajo opredelitvi znaka, ki se lahko zavaruje z znamko. V nekaterih primerih pa se posamezna avtorska dela lahko zavarujejo z znamko, kar velja tudi za izmišljene like. Številni znani izmišljeni liki uživajo varstvo z avtorsko pravico in znamko, kot so: Miki Miška, Harry Potter, Superman, Medvedek Pu, Batman, Spider-Man, Darth Vader in drugi.

V primeru hkratnega varstva lahko pride do prekrivanja avtorskoppravnega varstva in varstva, ki ga zagotavlja registrirana znamka. Imetnik pravice tako pridobi dvojno varstvo.⁶⁶ Zgodi pa se lahko, da v neki situaciji avtorska pravica ne nudi zadostnega varstva in obratno. Za imetnike pravic prekrivanje ne povzroča težav, povzroča pa težave uporabnikom, saj lahko konkurenčnim podjetjem oteži sprejemanje odločitev glede tega, kaj smejo uporabiti brez soglasja imetnika pravic in česa ne smejo.⁶⁷ Imetnik avtorske pravice se lahko odloči, da stvaritev (avtorsko delo) zavaruje z znamko zato, ker znamka (pod določenimi pogoji) zagotavlja časovno neomejeno varstvo. Avtorska pravica po slovenski zakonodaji velja za časa avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti (59. člen ZASP). Po izteku tega roka je avtorsko delo v javni domeni in ga lahko vsakdo uporablja brez kršitve avtorske pravice. V času trajanja avtorske pravice lahko na primer Disney prepreči vsaki osebi, ki nima njegovega dovoljenja, da uporabi lik Mikija Miške v novih delih, da jo torej reproducira, predela ipd. (razen v primerih tako imenovanih vsebinskih omejitev avtorskih pravic,⁶⁸ kot je na primer parodija). Na drugi strani znamka traja deset let od

⁶⁴ A. E. Jacob, nav. delo, str. 15.

⁶⁵ Pri tem je treba omeniti, da je varstvo lahko tudi zaporedno. V takem primeru imetnik avtorske pravice pridobi znamko na avtorskem delu šele po preteku avtorskoppravnega varstva, ali pa ko se blago, ki je zaščiteno z znamko, prikaže kot avtorsko delo, da se pridobi večja zaščita. A. E. Jacob, str. 16.

⁶⁶ Prav tam, str. 10.

⁶⁷ L. A. Heymann, nav. delo, str. 239.

⁶⁸ Glej 46. do 57. člen ZASP.

dneva vložitve prijave za registracijo, pri čemer se lahko poljubno mnogokrat obnovi za obdobje naslednjih deset let (52. člen ZIL-1). To pomeni, da lahko ob vsakokratnem podaljšanju in plačilu pristojbin za vzdrževanje njene registracije traja neomejeno dolgo. To možnost izrabljajo imetniki avtorskih pravic, ki svoja dela (kadar je to seveda mogoče) dodatno zavarujejo z znamko in tako ohranijo varstvo tudi po izteku avtorske pravice.

Varstvo, ki ga zagotavlja avtorska pravica, in varstvo, ki ga zagotavlja znamka, ni enako. Pri znamkah je pomembno dožemanje potrošnikov. Vsaka uporaba izmišljenega lika nujno ne bo pomenila kršitev registrirane znamke, saj bi morala tretja oseba znamko uporabiti brez dovoljenja imetnika znamke, uporabiti bi jo morala v gospodarskem prometu, v povezavi z blagom ali storitvami (razen v primeru pripravljalnih dejanj v zvezi z embalažo ali drugimi sredstvi⁶⁹) in tako, da posega v funkcije znamk.⁷⁰ Dokler znamka traja, bi lahko Disney preprečil uporabo Mikija Miške na kovčkih, oblačilih ipd. Če bi namreč tretja oseba uporabila zelo podobno različico Mikija Miške (registrirane znamke) na nekem proizvodu, bi to pri potrošniku lahko ustvarilo vtis, da proizvod prodaja imetnik znamke Disney oziroma da ima tretja oseba dovoljenje oziroma licenco, da zadevni lik (znak) uporablja.

3.2. Pogoji za registracijo znamke

Znamka je pravica intelektualne lastnine, ki varuje znak, s katerim se označuje izvor blaga in storitev. Uporablja se za lažjo identifikacijo podjetja, ki prodaja blago oziroma nudi storitve. V nasprotju z avtorsko pravico ne podeljuje izključnega nadzora nad prodajo blaga ali storitve, ampak zgolj izključen nadzor nad uporabo znaka v povezavi z blagom ali storitvijo. Splošni pogoji za registracijo znamke so v državah članicah EU harmonizirani⁷¹ in so v slovenski zakonodaji navedeni v določbi 42. člena ZIL-1. Po tej določbi se z znamko lahko zavaruje katerikoli znak, ki omogoča razlikovanje blaga ali storitev enega podjetja od blaga ali storitev drugega podjetja, in se lahko v registru prikaže na način, ki omogoči jasno in natančno določite predmeta varstva, ki je zagotovljeno njegovemu imetniku.⁷² Poleg tega je za uspešno registracijo znamke treba oceniti še obstoj drugih razlogov, ki lahko preprečijo registracijo znamke. Ti so navedeni v 43. in 44. členu ZIL-1, kot so na primer generičnost znaka, odsotnost slehernega razlikovalnega učinka, opisnost, nasprotovanje javnemu

⁶⁹ Glej 47.a člen ZIL-1.

⁷⁰ O tem glej razdelek 3.3 tega prispevka.

⁷¹ Glej Direktivo (EU) 2015/2436 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2015 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z blagovnimi znamkami (Uradni list EU L 336, 23. december 2015, str. 1–26; Direktiva 2015/2436).

⁷² Več o tem M. Repas, nav. delo, str. 232 in nasl.

redu ali morali, obstoj enake prejšnje znamke, ki je registrirana za enako blago ali storitve, idr. Razlogi za zavrnitev registracije znamke, navedeni v 43. členu ZIL-1, so absolutni in jih pristojni organ (Urad RS za intelektualno lastnino) upošteva po uradni dolžnosti, razlogi, navedeni v 44. členu ZIL-1, pa so relativni, kar pomeni, da se upoštevajo zgolj na podlagi ugovora imetnika enake ali podobne prejšnje znamke ali imetnika druge pravice.

Izmišljeni liki se lahko registrirajo kot znamka, če služijo funkciji pokazateljev izvora blaga ali storitev. Ključno je, da delujejo kot znaki razlikovanja in ne samo kot ustvarjalna dela. Da bi lahko opravljali funkcijo razlikovanja, jih morajo potrošniki povezati z njihovim izvorom, po navadi podjetjem, ki je izmišljeni lik ustvarilo ali izdalo licenco za njegovo uporabo na blagu. To pomeni, da zgolj dekorativna uporaba izmišljenega lika na blagu za registracijo in s tem pridobitev znamke ne bo zadoščala, če potrošniki lik dojemajo le kot neko zaželeno sliko in ne kot znamke.⁷³ Je pa glede tega treba poudariti, da lahko okoliščina, ko je znamka v celoti utemeljena na avtorskem delu, ustvari tveganje za monopolizacijo znaka za določene namene, ker imetnik znamke pridobi izključno pravico in trajno izkoriščanje, ki ga avtor sicer ne uživa.⁷⁴ Stvaritve, ki se varujejo z avtorsko pravico, so načeloma različne od tistih, ki se varujejo z znamko. Avtorsko pravo je oblikovano na konceptu podeljevanja nagrad, ki ustrezajo osebno ustvarjenim delom, kot spodbujanje naložb v stvaritve. Na drugi strani pa pravo znamk varuje razlikovalnost znakov, ki se uporabljajo v gospodarskem prometu, in preprečuje zavajanje oziroma zmedo pri potrošnikih. Avtorska pravica se torej prizna vsem izvirnim stvaritvam avtorja, varstvo z znamkami pa dosežejo tisti znaki, ki imajo sposobnost razlikovati blago in storitve enega podjetja od blaga in storitev drugega podjetja.⁷⁵

Tukaj ne bova obravnavala pogojev za registracijo znamke v ZDA ali v drugih državah, omeniva pa naj, da je korporacija Disney v ZDA registrirala besedne znamke in tudi številne znamke z liki Mikija Miške za igre, igrače, hotelske storitve, zabaviščne parke ipd. Prav tako je različne znamke s podobo Mikija Miške in besedne znamke mednarodno registrirala, nekaj pa jih je registrirala tudi v EU (znamke EU), ki veljajo na območjih vseh držav članic EU, torej tudi v Republiki Sloveniji. S prenehanjem avtorske pravice na prvi podobi Mikija Miške se tako postavlja vprašanje, ali lahko korporacija Disney v državah, v katerih je avtorska pravica prenehala, prepreči njegovo uporabo tretjim osebam iz naslova pravic, ki izvirajo iz registracije znamke v takih državah. To vprašanje v Republiki Sloveniji trenutno še ni aktualno, ker avtorska pravica

⁷³ Nekatere od najzgodnejših znamk izmišljenih likov so bili liki iz stripov, kot sta Buster Brown in Mutt & Jeff. N. Engfield, nav. delo.

⁷⁴ Zadeva E-5/16, *Vigeland Park*, 6. april 2017, IEF 16706, IEFbe 2134, tč. 70.

⁷⁵ A. E. Jacob, nav. delo, str. 6.

na liku Mikija Miške še ni prenehala in tega ni dopustno uporabljati že zaradi avtorskopravne zakonodaje. Ne glede na to v nadaljevanju podajava nekaj razmišljanj in sklepov, ki so uporabljivi v primerljivih situacijah.

3.3. Kršitev znamke

Ker so tudi znamke pravice, za katere velja načelo teritorialnosti, je treba kršitve presojati z vidika vsake države, v kateri je znamka registrirana. Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za obstoj kršitve znamke, so v državah članicah EU predmet harmonizacije.⁷⁶ Znamka je pravica, ki daje imetniku izključno pravico do njene uporabe, po drugi strani pa tudi pravico, da prepreči tretjim osebam, ki nimajo njegovega soglasja, da v gospodarskem prometu v povezavi z blagom ali storitvami⁷⁷ uporabljajo enak znak za enako blago ali storitve (pravilo dvojne identičnosti), enak ali podoben znak za enako ali podobno blago in storitve, če se s tem ustvarja zmeda v javnosti (pravilo podobnosti), in enak ali podoben znak za enako, podobno ali različno blago ali storitve, če ima registrirana znamka ugled, pod pogojem, da uporaba takega znaka brez upravičenega razloga nepošteno izkorišča ali oškoduje razlikovalni učinek ali ugled znamke.⁷⁸ Razen pri znamki ugleda se kot pogoj za kršitev zahteva tudi vpliv uporabe znaka na bistveno funkcijo znamke (tj. na označevanje izvora blaga ali storitve). Tak vpliv se pojavi, ko tretja oseba označuje blago tako, da potrošnik verjame, da jih je na trg dal imetnik znamke ali oseba, ki je z njim ekonomsko povezana. Bistvena funkcija znamke torej zagotavlja, da se pri upoštevnosti javnosti ne ustvarja zmeda. Ta zahteva pri pravilu podobnosti izrecno izhaja iz določbe prvega odstavka 47. člena, za pravilo dvojne identičnosti pa iz prakse Sodišča EU. Pri pravilu dvojne identičnosti sicer zadošča tudi vpliv na druge funkcije znamke, kot so oglaševalska in investicijska funkcija ter funkcija zagotavljanja kakovosti.⁷⁹

Ker je znamka izmišljenega lika lahko znamka ugleda, za obstoj kršitve sicer poleg preostalih pogojev ne bo treba izkazati vpliva na funkcije znamk, bo pa treba izkazati, da domnevni kršitelj brez upravičenega razloga ne izkorišča ali škoduje razlikovalnemu učinku ali ugledu znamke. Ker je znamka ugleda izjema od načela specialnosti, se z njo ne varuje samo enako blago ali storitve, za katere je registrirana, ampak tudi za povsem različno blago ali storitve, za katere znamka ugleda sploh ni registrirana.

⁷⁶ Glej Direktivo 2015/2436.

⁷⁷ Razen v primerih iz 47.a člena ZIL-1, kjer gre za namestitev znaka na embalaži, nalepkah, listkih, varnostnih oznakah in drugih podobnih sredstvih.

⁷⁸ Določba 47. člena ZIL-1. Več o znamki ugleda glej pri L. Bently, B. Sherman, D. Gangjee in P. Johnson, nav. delo (2018), str. 1053 in nasl.

⁷⁹ Glej zadevo C-487/07 *L'Oréal SA, Lancôme parfums et beauté & Cie SNC in Laboratoire Garnier & Cie proti Bellure NV, Malaika Investments Ltd in Starion International Ltd.*, ECLI:EU:C:2009:378.

V posameznih primerih smejo tretje osebe uporabljati registrirano znamko tudi brez dovoljenja njenega imetnika. Take dopustne uporabe so določene v 48. členu ZIL-1. Gre za tako imenovane omejitve pravic iz znamke, kar pomeni, da uporaba enakega ali podobnega znaka ne pomeni kršitve znamke, čeprav se uporablja v povezavi z blagom ali storitvami in v gospodarskem prometu. Določba 48. člena ZIL-1 je uravnoteženje različnih interesov in pravilo, v katerem se kaže javni interes, saj zagotavlja ravnotežje med izključnimi pravicami imetnika znamke in interesi tretjih oseb po uporabi lastnega imena in priimka ali določenih značilnosti blaga ali storitev ali uporabe specifičnih navedb v zvezi z registriranimi znamkami.⁸⁰

3.4. Prenehanje avtorske pravice – vpliv na pravice iz znamke

Varstvo izmišljenih likov s pravicami intelektualne lastnine bi lahko razdelili na dve stopnji. Prva je hkratno varstvo z avtorsko pravico in znamko,⁸¹ druga pa zgolj z znamko v času, ko avtorska pravica preneha z iztekom časa trajanja. Slednja poudarja pomembna vprašanja, ker je uporaba izmišljenih likov, ki so sicer v javni domeni zaradi prenehanja avtorske pravice, omejena z znamko, in to lahko celo za nedoločen čas. To je lahko v nekaterih primerih problematično, če nekega avtorskega dela po prenehanju avtorske pravice nihče ne sme uporabljati. Takemu avtorskemu delu obstoj znamke prepreči, da preide v javno domeno, kar posledično pomeni, da je izključna avtorska pravica služila le temu, da bi imetniku avtorske pravice olajšala razvoj pridobljene razlikovalnosti, ki je nujna za varstvo z znamko. V teh primerih bi se torej z znamko lahko zaobšla pravila avtorskega prava.⁸² Tako stališče bi nakazovalo na to, da bi bila posledica prenehanja avtorske pravice tudi prenehanje znamke. Vsekakor se je mogoče strinjati, da znamka ne bi smela preprečiti svobode, ki jo dopušča prenehanje avtorske pravice, kot je uporaba vsebine v javni domeni v nekem novem delu.

Na drugi strani pa bi bilo težko zagovarjati stališče, po katerem bi bila posledica prenehanja ene vrste pravice intelektualne lastnine prenehanje pravice intelektualne lastnine druge vrste. Tega relevantna zakonodaja tudi ne predvideva, zaradi česar prenehanje avtorske pravice ne vpliva na prenehanje znamke. Izmišljeni lik, ki je zaščiten z znamko, je izvzet iz javne domene, v katero je sicer vključen zaradi prenehanja avtorske pravice, vendarle pa je izvzet samo v okviru oziroma v obsegu tistega, kar znamka varuje. Zato je tudi pomembno, da se znamka podeli le takrat, ko ima izmišljeni lik razločno sposobnost iden-

⁸⁰ A. Ebert-Weidenfeller, v: G. N. Hasselblatt, nav. delo, str. 429 in 430.

⁸¹ Na tej stopnji se predvsem pojavi problem, ko lahko znamka neprimerno omeji tiste omejitve avtorske vsebine, ki jih dopušča zakon.

⁸² K. M. Foley, nav. delo, str. 957; in *re DC Comics, Inc.*, 689 F.2d 1042 (C.C.P.A. 1982).

tificirati izvor blaga ali storitev, tj. sposobnost, da dejansko služi kot znamka.⁸³ Izmišljeni lik, ki ga varuje tudi znamka, uživa pravice iz znamke tudi po prenehanju avtorske pravice, če seveda še naprej opravlja funkcijo pokazatelja izvora blaga ali storitev. Kot je bilo že zgoraj zapisano, znamka ne varuje izmišljenega lika v smislu ustvarjalnega dela, kot to velja za avtorsko pravico, ampak ga varuje kot znak za označevanja izvora blaga ali storitev. Čeprav lahko tretje osebe s prenehanjem avtorske pravice kopirajo izmišljeni lik z umetniškega vidika, njegova nepooblaščen uporaba v smislu opravljanja funkcije znamke še vedno pomeni kršitev znamke.⁸⁴ Umestitev lika Mikija Miške v novo risanko ali knjigo ni uporaba, ki bi zavajala glede izvora blaga. Zato je taka uporaba dopustna. To je prav tisto, kar je namen pravila o prenehanju avtorske pravice. Če bi se z znamko lahko taka uporaba preprečila, bi bila registracija znamke izrabljena za pridobitev učinkovitega ekvivalenta avtorskim pravicam. Je pa vsekakor za odpravo kakršnekoli zmede zelo koristno dodati izjavo, s katero se jasno pove, da novega dela ne producira ali sponzorira imetnik znamke.⁸⁵

V javnosti se pojavljajo razmišljanja, da čeprav je prva oblika lika Mikija Miške s 1. januarjem 2024⁸⁶ v nekaterih državah (kot je na primer ZDA) del javne domene, ga tretje osebe ne morejo uporabiti, ker je zavarovan z znamko. Glede tega je treba opozoriti na naslednje. Prvič, zaradi načela teritorialnosti je znamka kršena le v državah, kjer je kot taka registrirana. Če v neki državi lik Mikija Miške ni registrirana znamka, potem tretje osebe z uporabo tega lika znamke ne morejo kršiti. Drugič, tudi v državah, v katerih je znamka registrirana, uporaba take znamke nujno ne bo pomenila kršitev znamke, ker uporaba ne bo izpolnjevala vseh pogojev, ki jih zakonodaja s področja znamk predpisuje za obstoj kršitve. Tretjič, v državah, v katerih izmišljeni lik ni registrirana znamka, je uporaba lahko tvegana, če se Mikija Miško opredeli kot nedvomno znano znamko (notorna znamka). To je znamka, ki je v smislu 6.bis člena Pariške konvencije za varstvo industrijske lastnine⁸⁷ v državi za določeno blago ali storitve dobro poznana in uživa varstvo, čeprav v tej državi ni registrirana. Dejavniki za oceno obstoja notorne znamke so med drugim prepoznavnost v relevantnem sektorju javnosti, čas, obseg in geografsko območje njene

⁸³ *Labaume* na primer meni, da potrošnik, ko vidi izmišljeni lik Batmana, pomisli na ta izmišljeni lik in ne na družbo DC Comics. V takih primerih lahko rečemo, da registracija znamke presega primarno funkcijo prava znamk. Drugače pa je lahko v primeru Mikija Miške, pri kateri potrošnik ob pogledu nanj pomisli neposredno na korporacijo Disney (V. *Labaume*, nav. delo, str. 47).

⁸⁴ N. Engfield, nav. delo.

⁸⁵ J. Jenkins, nav. delo.

⁸⁶ Pri vsem tem je tako treba upoštevati razlike med avtorskopравnim varstvom in varstvom, ki ga nudi znamka. Glej V. *Labaume*, nav. delo, str. 46.

⁸⁷ Uradni list SFRJ – MP, št. 5/74 in 7/86, Uradni list RS – MP, št. 9/92 in 3/07.

uporabe, oglaševanja, rezultati uspešnega izvrševanja pravice iz znamke itd.⁸⁸ Varstvo notorne znamke se med drugim kaže v tem, da lahko imetnik take znamke drugi osebi prepreči registracijo znaka, ki je predmet te znamke, saj se ta obravnava kot prejšnja znamka (tako tudi drugi odstavek 44. člena ZIL-1). V takem primeru namreč obstaja relativni razlog za zavrnitev registracije znamke, ki ga pristojni organ upošteva samo na ugovor imetnika prejšnje znamke. Sicer pa je v Republiki Sloveniji ta vrsta znamka v primeru kršitev varovana v okviru varstva pred nelojalno konkurenco, urejeno v Zakonu o preprečevanju omejevanja konkurence (ZPOMK-2),⁸⁹ v zvezi s katero je podjetjem prepovedano vsako ravnanje, ki je v nasprotju z dobrimi poslovnimi običaji in povzroči ali utegne povzročiti škodo drugim podjetjem.

Ker do kršitve znamke ne pride zgolj v primeru uporabe enakega, ampak tudi podobnega znaka, bi se lahko z uporabo lika Mikija Miške kršila tudi znamka, ki jo sestavlja znak, ki je podoben registrirani znamki, kar pomeni, da bi prvotna oblika lika Mikija Miške lahko kršila katero od njegovih poznejših oblik, ki je registrirana kot znamka v zadevni državi. Pri oceni podobnosti znakov je v ta namen po zakonodaji EU treba opraviti splošno oceno vizualne, slušne in konceptualne podobnosti obeh znakov, ki mora biti utemeljena na celotnem vtisu, ki ga znaka naredita na povprečnega potrošnika, ob upoštevanju njunih razlikovalnih in prevladujočih elementov.⁹⁰

4. SKLEP

Primer izmišljenega lika Mikija Miške kaže na zapleteno razmerje med avtorskimi pravicami, pravom znamk in komercializacijo izmišljenih likov v industriji zabave. Prehod Mikija Miške v javno domeno v ZDA odpira več vprašanj, povezanih s pravom intelektualne lastnine. Še zlasti sta pomembna vprašanje avtorskega varstva izmišljenih likov ter prepletanje avtorskih pravic in znamk. Izmišljeni liki so postali izjemno dobičkonosen vir za industrijske mogotce, saj se je zgodovinsko izkazalo, da je priljubljenost v javnosti pogosto bolj usmerjena v same like kot na dela, v katerih ti liki nastopajo. Zato je vprašanje avtorsko-pravnega varstva izmišljenih likov ključno. Res pa je, da časovna omejitev avtorskih pravic skupaj z neusklajenimi roki varstva v različnih delih sveta zahteva poglobljeno analizo pravil za reševanje sporov pri uporabi teh rokov. Prva različica izmišljenega lika Mikija Miške, ki je v ZDA že v javni domeni, je

⁸⁸ Več glej v Skupnem priporočilu WIPO o notornih znamkah (Joint Recommendation Concerning Provisions on the Protection of Well-Known Marks), dostopnem na <<https://tind.wipo.int/record/28713?v=pdf>> (3. 6. 2025).

⁸⁹ Uradni list RS, št. 130/22, določbi 134 in 135. člena.

⁹⁰ Zadeva C-251/95 *SABEL BV proti Puma, Rudolf Dassler Sport*, ECLI:EU:C:1997:528, točka 23.

tako v Republiki Sloveniji še vedno predmet avtorskopравnega varstva, in sicer do 1. januarja 2041, ko bo preteklo 70 let od smrti zadnjega živečega soavtorja. Tudi po preteku avtorskopравnega varstva prve različice Mikija Miške pa bo treba oceniti, ali lahko prosta uporaba te različice posega v njegove poznejše različice, kar bi pomenilo kršitev avtorske pravice na poznejših različicah. Pri tem je bistveno, ali je predelava (nove lastnosti) prve različice intelektualna individualna stvaritev. Hkrati je treba upoštevati še, da je Miki Miška registrirana znamka, zato lahko nekatere oblike njegove uporabe pomenijo kršitev znamke. Znamka sicer ne varuje izmišljenega lika v smislu ustvarjalnega dela, ampak ga varuje kot znak za označevanja izvora blaga ali storitev. Tretje osebe bi lahko torej s prenehanjem avtorske pravice kopirale izmišljeni lik z umetniškega vidika, njegova nepooblaščen uporaba v gospodarskem prometu v smislu opravljanja funkcije znamke, torej sporočanje izvora blaga, pa bi pomenila kršitev znamke. Dokler znamka traja, bi lahko Disney preprečil uporabo Mikija Miške na kovčkih, oblačilih ipd. Čeprav bi tretja oseba uporabila zelo podobno različico Mikija Miške (registrirane znamke) na nekem proizvodu, bi to v javnosti prav tako lahko ustvarilo vtis, da proizvod prodaja imetnik znamke Disney oziroma, da ima tretja oseba dovoljenje oziroma licenco, da zadevni lik (znak) uporablja.

Dvojno varstvo Mikija Miške (z avtorsko pravico in znamko) prikazuje možnost ohranjanja ekskluzivnosti tudi po prenehanju avtorske pravice, čeprav zgolj v mejah varstva, ki jih dopušča pravo znamk. To lahko postavi pod vprašaj smiselnost takega varstva. Prekrivajoči se pravni varstvi ne pomagata le podjetjem, kot je Disney, pri ohranjanju nadzora nad lastno intelektualno stvaritvijo, ampak poudarjata vprašanje, ali neomejeno varstvo po pravu znamk lahko izzove napetosti z logiko avtorskega prava ter morebitne zlorabe pravic.

Literatura

- Christina Angelopoulos: Determining the Term of Protection for Films: When Does a Film Fall into the Public Domain in Europe?, IRIS Plus 2012-2: The Lifespan for Copyright of Audiovisual Works. European Audiovisual Observatory, Strasbourg 2012.
- Sydney Altman: Persona–character Copyrights and Merger’s Role in the Evolution of Entertainment Expressions, v: Emory Law Journal, 67 (2018) 4, str. 735–770.
- Lionel Bently, Brad Sherman, Dev Gangjee, Philip Johnson: Intellectual Property Law. Oxford University Press 2018.
- Robert Brauneis: Do most US authors still only enjoy a copyright term of life plus 50 in the EU?, Kluwer Copyright Blog, 2018, <<https://copyrightblog>.

- kluweriplaw.com/2014/01/27/do-most-us-authors-still-only-enjoy-a-copyright-term-of-life-plus-50-in-the-eu/> (25. 11. 2024).
- John Canemaker: Book Review: Building a Better Mouse, v: The Wall Street Journal, <<https://www.wsj.com/articles/book-review-building-a-better-mouse-11547822391>> (19. 11. 2024).
- Nyall Engfield: Protecting Fictional Characters through Trademark and Copyright, 2024, <<https://trademarkraft.com/blogs/news/protecting-fictional-characters-through-trademark-and-copyright>> (6. 11. 2024).
- Kathryn M. Foley: Protecting Fictional Characters: Defining the Elusive Trademark-Copyright Divide Note, v: Connecticut Law Review, 41 (2009) 3, str. 921–961.
- David Gerstein in J. B. Kaufman: Walt Disney's Mickey Mouse: The Ultimate History, v: Taschen, 2023, str. 90–130.
- Paul Goldstein: Derivative Rights and Derivative Works in Copyright, v: Journal of the Copyright Society of the USA, 30 (1983) 3, str. 209–252.
- Nicole Hellman: The Evolution of Mickey Mouse, The Walt Disney Family Museum, 2024, <<https://www.waltdisney.org/blog/evolution-mickey-mouse>> (19. 11. 2024).
- Caterina Sganga: The notion of “work” in EU copyright law after Levola Hengelo: one answer given, three question marks ahead, v: Intellectual Property Quarterly, (2019) 3, str. 215–238.
- Laura A. Heymann: Overlapping Intellectual Property Doctrines: Election of Rights Versus Selection of Remedies, v: Stanford Technology Law Review, 17 (2013), str. 239–275.
- Andreas Ebert-Weidenfeller, v: Gordian N. Hasselblatt (ur.): European Union Trade Mark Regulation (Article-by-Article Commentary). Verlag C. H. Beck, München 2018.
- Jennifer Jenkins: Mickey, Disney, and the Public Domain: A 95-year Love Triangle, 2024, <<https://web.law.duke.edu/cspd/mickey/>> (13. 11. 2024).
- Anuja E. Jacob: An Analysis of the Overlap of Trademarks and Copyright, v: Indiana Journal of Law and Legal Research, 4 (2022) 4, str. 340–356.
- Robert Kordić: Avtorskoppravna mišlovka ali zakaj Miki Miška še ni mrtva, v: Pravna praksa, 43 (2024) 8, str. II–V.
- Valentine Labaume: The Protection of Fictional Characters under EU Intellectual Property Law, v: Stockholm Intellectual Property Review, 4 (2012) 2, str. 34–47.

- Gemma Minero: *The Term Directive*, v: Irini Stamatoudi in Paul Torremans: *EU Copyright Law: A Commentary*, 2nd ed. Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2021.
- Martina Repas, Maja Ovčak Kos in Elizabeta Zirnstein: *Pravo intelektualne lastnine*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 2023.
- Eleonora Rosati: *Branderella: Trade Marks and Fictional Characters*, v: Yann Basire, v: *Propriété Intellectuelle et Pop Culture* (LexisNexis, coll. IRPI), 2020, <<https://ssrn.com/abstract=3497596>> (13. 11. 2024).
- Townsend E. Gard: *J. D. Salinger and Copyright's Rule of the Shorter Term*, v: *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law*, 19 (2020) 4, str. 777–815.
- Miha Trampuž, Branko Oman in Andrej Zupančič: *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah: s komentarjem*. Gospodarski vestnik, Ljubljana 1997.
- Jasmina Zecevic: *Distinctly Delineated Fictional Characters That Constitute The Story Being Told: Who Are They And Do They Deserve Independent Copyright Protection?*, v: *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law*, 8 (2020) 2, str. 372–375.